

Recenze

J. Grác:

KAPITOLY EDUKAČNEJ PSYCHOLÓGIE

Trnava, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009,
257 s.

Ján Grác je nielen na Slovensku, ale aj v Čechách považovaný za erudovaného odborníka v oblasti edukačnej psychológie, čo dokladajú jeho početné monografie a publikácie z oblasti psychológie výchovy a dlhoročná tvorivá vedeckovýskumná a vysokoškolská pedagogická činnosť. Viac ako 40-ročné kontinuálne edukačné pôsobenie profesora Jána Gráca v príprave odborných psychológov na Katedre psychológie FF Univerzity Komenského v Bratislave (od roku 1966 – 1999) a následne na Katedre psychológie FF Trnavskej univerzity (od roku 1994 dosiaľ) odborne formovalo budúcich psychológov na našich univerzitách.

Autor vo svojej vedeckej monografickej učebnici *Kapitoly edukačnej psychológie*, podtitul Teória a aplikácie, rozpracováva mnohé aktuálne otázky. V prvej kapitole v priam mikroskopickú analýzu charakterizuje osobitosti výchovy vo vzťahu k vzdelávaniu. V druhej kapitole sa zaoberá pojmom výchovne problémové správanie, ktoré vydišerencováva od iných pojmov, ktoré sa uplatňujú v súvislosti s poruchami správania mládeže. V tretej kapitole sa zaoberá analýzou spoločenského styku z aspektu etikety, ktorá v súčasnosti, najmä u mladých ľudí, akoby strácala na dôležitosť. Vo štvrtéj kapitole analyzuje závislosť, najmä príčiny látkovej i nelátkovej závislosti. V piatej kapitole sa zaoberá vzormi a modelmi v živote človeka, ako pôsobia a ovplyvňujú správanie, a v šiestej kapitole rozpracováva problematiku persúázie – ovplyvňovania človeka človekom.

Autor vo svojom diele uvádza, že zatiaľ čo je relatívne u nás i vo svete vyvážené rozpracovaná psychológia vzdelávacích procesov, stagnuje psychológia výchovných procesov. Pravdepodobne je to zložitá výchovných javov, ktorá spôsobila, že v niektorých psychologických publikáciách zameraných na formovanie osobnosti človeka sa pojem výchova vôbec neuvádza. Vzniká dojem, akoby psychológia výchovy prestala existovať, hoci neprestali existovať a narastať mnohé výchovné problémy, a to najmä v súčasnej spoločnosti.

Každá vedná disciplína je charakterizovaná určitým – iba jej vlastným – okruhom problémov, ktoré tvoria obsah jej predmetu. Nie inak je to aj v prípade psychológie výchovy. Autor v rámci kreovania tohto obsahu reagoval aj na výchovné podnety, ktoré nastoľuje súčasnosť.

V kapitole *Výchovne problémové správanie ako problém vzťahu* autor rozpracováva problematiku výchovne nežiadúceho správania, kde opisuje jednotlivé modely tohto správania, a to od konformného správania, hypo- a hyperkonvenčného správania až po rôzne formy neprispôsobivého správania, ako je opozičné správanie, anarchistické správanie, delikventné správanie a antisociálne správanie. Reaguje tak na stále aktuálne prejavy problémového správania u detí a mladistvých a z pohľadu psychológie výchovy poukazuje na mnohé súvislosti ich vzniku a pretrvávania.

Z aspektu psychológie výchovy do obsahu monografie zaraďuje aj problémy slušného správania v kapitole *Osobitosti etikety styku ako vzťahu sui genesis*. Autor rozčleňuje šírku interakcie z hľadiska etikety spoločenského styku na etiketu spoločenského vystupovania, etiketu spoločenského prejavovania sa a etiketu spoločenského jednania. Ako autor uvádza, delibérácia v podobe oslobodzovania sa postmoderného človeka od noriem etiky začala práve oslobodzovaním sa od noriem etikety. Jeden z aktuálnych problémov súčasnej edukácie etikety tkvie aj v otázke, ako možno formovať slušnosť v praktickej výchove a vzdelávaní na školách. Kedysi sa u nás výchova k slušnosti realizovala v rámci špeciálneho predmetu – spoločenská výchova. V súčasnosti sa očakáva, že tento predmet by mala nahradiť jestvujúca etická výchova. Problémom však je, ako v podmienkach výchovy k etickým vzťahom, ktorá sa zameriava na obsah mravného správania, možno realizovať aj výchovu k etickým stykom, ktorá sa zameriava na formu etiketného správania.

Kapitola *Závislosť v štruktúre vzťahu a zhubná závislosť ako vzťah* je ďalším okruhom problémov, ktorý autorovi vyplýval pri rozpracovaní problematiky výchovne problémového správania. Ak k závislosti pristúpime z psychologického hľadiska, môžeme ju charakterizovať ako prejav potreby, ako vývinovú premennú, ako výraz sociálnej roly, ako výraz koexistujúcej premennej alebo osobnostnej dimenzie. Ne-

závislosť sa interpretuje skôr ako žiadúci a závislosť ako nežiadúci osobnostný znak. Autor sa vo svojej stati veľmi originálnym spôsobom pokúsil objasniť vzťahy medzi osobnostnou dimenziou závislosti a nezávislosti a ich vzťah k vzniku patologických látkových a nelátkových závislostí.

Kapitoly *Vzory a modely v exemplifikačných vzťahoch a Persuázia ako uistujúci vzťah k osobným hodnotám* vychádzajú z predchádzajúcich publikovaných zistení autora, avšak v tejto monografii sú obohatené o nové poznatky a zistenia najmä aplikačnej povahy. To, že vzory a ideály ovplyvňujú najmä mladú generáciu, často aj nevhodne, je pomerne jasné, otázkou však je, akým spôsobom vzory pôsobia na človeka, a prečo niektoré ovplyvnia jedinca a iné nie. Na všetky tieto otázky prináša odpovede uvedená kapitola.

Posledná, už spomenutá kapitola o persuzii – ovplyvňovaní človeka človekom, stále svojou tematikou nestráca na aktuálnosti práve v kontexte dnešnej doby, kedy ľudia sú neustále pod tlakom informácií a reklamy, ktoré ich neraz veľmi precízne a účelovo manipulujú. Na druhej strane, ak človek profesne potrebuje ovplyvniť názor druhých, byť úspešný v komunikácii a uspieť, môžu mu uvedené poznatky o efektívnych spôsoboch argumentácie a presvedčovania veľmi pomôcť.

V kapitole autor veľmi pútavou formou vy-

svetľuje, ktoré formy pôsobenia na druhých v komunikácii prinášajú úspech, a ktoré môžu vyvolať opačný účinok. Zároveň približuje metodiku, ako je možné v komunikácii prostredníctvom persuzívnych cvičení zdokonaľiť si schopnosť ovplyvňovania človeka človekom. V monografii sú uvedené persuzívne metodiky, ktoré autor úspešne aplikuje už niekoľko rokov so študentmi v rámci svojej vysokoškolskej výučby.

Na záver môžeme konštatovať, že recenzovaná monografia nesie typický originálny rukopis a pôvodný charakter vedeckých prác autora. Autor sa v nej zaoberá i otázkami, ktoré už riešil vo svojich prácach, ale ktoré dáva do nových súvislostí.

Kniha má charakter vedeckej monografie i výbornej praktickej učebnice určenej na výučbu psychológov. Je však vhodná aj pre odborníkov z iných oblastí – pedagógov, psychiatrov, sociológov, každého, kto istým spôsobom participuje na výchove a vzdelávaní mladých ľudí. Tým, že autor rozpracoval problematiku edukačnej psychológie z mnohých uhlov pohľadu a neopomenul ani tému závislosti u mladých, získala publikácia atraktívny ráz a je hodná povšimnutia aj pre študentov a výskumníkov nielen z oblastí psychologických, ale aj sociologických, pedagogických, filozofických i medicínskych disciplín.

L. Sejčová